

Психолого-емоційний мікроклімат у процесі формування професійної культури майбутнього лікаря

Кузнецова Ірина Василівна, Гусак Олена Григорівна

Висока культура фахівця є одним із складників його іміджу як професіонала. Імідж лікаря – це образ, враження, що залишає людина в спогадах і уявленнях про неї. Одним з найважливіших елементів іміджу є комунікативна толерантність – характеристика відношення особистості до людей, яка показує ступінь перенесення нею неприємних або неприйнятних, на її думку, психічних станів, якостей і вчинків партнерів по взаємодії. Лікар, що має високий рівень комунікативної толерантності, досить урівноважений, терпимий і може встановлювати контакти з різними людьми.

Складний та динамічний процес формування професійної культури майбутнього лікаря можливий за реалізації багатьох умов, серед яких є створення *сприятливого психолого-емоційного мікроклімату* на заняттях і *організація спілкування* між суб'єктами педагогічного процесу (викладача зі студентами і студентів між собою). Реалізація цих умов вимагає корегування змісту занять з психології, медичної етики, іноземної та українських мов, деонтології та ін. з точки зору орієнтації на професійну поведінку, підготовку студентів-медиків до майбутньої діяльності. Важливим є формування позитивної мотивації пізнавальної діяльності студентів у навчальному процесі, оскільки мотив спонукає до діяльності і спрямовує її.

Сприятливий психолого-емоційний мікроклімат передбачає взаєморозуміння суб'єктів навчального процесу, орієнтацію на загальнолюдські цінності, сприйняття людини як найвищої цінності (милосердя, розвиток уміння розуміти емоційний стан іншого, надання безкорисливої допомоги, співвіднесення особистого з загальнолюдськими інтересами), адекватне оцінювання своїх знань, умінь і навичок і постійне їх удосконалення. Така атмосфера сприяє розкріпаченню емоційно-рефлексивної сфери, розвитку соціальної перцепції, емоційної реактивності, спільному пошуку вирішення проблеми, творчості, тобто сприяє, передусім, формуванню емоційного та рефлексивного компонентів навчального процесу.

Заслуговує на увагу точка зору К. Роджерса, який вважав, що одним з основних завдань педагога є уміння створити відповідну інтелектуальну і емоційну обстановку в класі, атмосферу психологічної підтримки. Ним були розроблені основні принципи, за допомогою яких можна створити необхідну атмосферу, а саме: 1) З самого початку і протягом навчального процесу педагог повинен демонструвати студентам свою повну довіру до них; 2) Педагог повинен допомагати у формуванні й уточненні цілей і завдань, які поставлені групі й кожному студенту; 3) Педагог повинен завжди виходити з того, що у студентів є внутрішня мотивація до навчання; 4) Педагог повинен бути для студентів джерелом різноманітного досвіду, до якого завжди можна звернутися з різними труднощами; 5) Важливо, щоб в ролі речника він виступав для кожного студента; 6) Педагог повинен розвивати в собі здатність відчувати емоційний настрій в групі й приймати його; 7) Педагог повинен бути активним учасником групового впливу; 8) Педагог повинен відкрито виражати свої почуття; 9) Педагог повинен

добре знати самого себе; 10) Педагог повинен прагнути до досягнення емпатії, яка дозволяє розуміти почуття і переживання будь-якого студента [1, с. 189-190].

Аналізуючи ці принципи, можна сказати, що викладач ВНЗ, як педагог, який керується ними в своїй професійній діяльності, до кожного студента має ставитися як до особистості, тобто бути особистісно-орієнтованим. Особистісно-орієнтований педагог, взаємодіючи зі студентами, створює для них такі умови, які допомагають їм набуті особистісної значущості та самоповаги. Осмислення цінності людини, як природного й соціального феномена можливе при достатньо розвиненому абстрактному мисленні, відбувається на етичному рівні. При цьому в студентів формується система етико-соціальних умінь:

- уміння поважати людину у всіх її проявах;
- уміння спілкуватися з людиною з будь-якими індивідуальними особливостями;
- уміння виявляти інтереси людини в будь-яких ситуаціях життя;
- уміння захищати людину, запобігаючи приниженню її гідності;
- уміння виконувати елементарні норми орієнтації на благо Людини (інтереси, здоров'я, самопочуття, успіхи, краса, свобода та ін.).

Набуті етичні знання і уміння стають підґрунтям для формування ціннісного ставлення до Людини як ціннісного феномена. [2, с. 131-132].

Усвідомлення себе як Людини і сприйняття себе як Людини формують почуття власної гідності, які, в свою чергу, дають поштовх до сформованості таких якостей як дисциплінованість, ввічливість, тактовність та ін. Крім того, вони спонукають до самостійних роздумів про сутність людини. Це можливо лише в тому випадку, якщо на заняттях панує атмосфера взаємної поваги, тепла, доброзичливості, гуманності, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку особистості, надання можливості самостійно приймати рішення, обирати способи і методи навчання.

Основною метою навчально-виховного процесу є орієнтація майбутніх лікарів на розвиток інтересу до професійної діяльності, а також формування пізнавальної потреби в спілкуванні; розвиток прагнення давати явищам самостійну критичну оцінку; виховання добросовісного ставлення до обов'язків, навчання та діяльності, якісне її виконання. Для цього слід використовувати позитивну оцінку дій та вчинків, досягнутих результатів діяльності, різні види завдань (наприклад, бесіда "Чому Ви обрали професію лікаря?", знайомство з біографіями видатних медиків, клятвою Гіппократа; підготовка "Моделі особистості лікаря" та ін.), створювати ситуації успіху в діяльності.

В психолого-емоційному аспекті навчального процесу важливе місце займає оволодіння найскладнішими механізмами спілкування. *Спілкування* є однією з форм взаємодії викладача зі студентами. Оскільки спілкування є безпосереднім, то воно має для суб'єктів взаємодії особистісний сенс, оскільки залучає їх до цього процесу. У процесі спілкування наголошується на його гуманістичній спрямованості, виділяються пізнавальна й комунікативна функції. Майбутні лікарі повинні пам'ятати, що в цьому процесі повно розкривається внутрішня сутність людини за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Міжособистісне спілкування є обов'язковим складником професійної медичної діяльності, найчастіше воно буває діалоговим, багато в чому визначає ті відносини, які відразу виникають між лікарем і його пацієнтом, сприяють встановленню довірливих відносин між ними. Дуже важливою є *техніка спілкування*: уміння ввійти і встановити контакт, зрозуміти і налагодити відносини, проникнути у внутрішній світ іншої людини. З-поміж різноманітних засобів комунікативного процесу виділяють *вербальні* (мова) та *невербальні* (жести, міміка, інтонація, “контакт очима”).

Важливим засобом спілкування є *мова*, оскільки сприяє встановленню контакту, його підтримці та розвитку. В розмові лікареві необхідно уникати банальних фраз, традиційних виражень співчуття, не зловживати спеціальними медичними термінами, тому що вони можуть викликати необґрунтовану тривогу пацієнта. У межах розумного, щоб не травмувати психіку хворого, треба бути відвертим в оцінці стану захворювання, але в той же час і мобілізувати хворого на боротьбу з хворобою. Таким же чином треба говорити і з близькими пацієнта.

До *невербальних засобів спілкування* необхідно віднести особливості емоційного контакту. Безумовно, емоції як суб'єктивні переживання, які супроводжують всі психічні процеси і відображають відношення людини до оточуючої дійсності і самої себе як один з найважливіших механізмів мобілізації й інтеграції різних ресурсів організму до дії, відіграють істотну роль у спілкуванні. К. Ушинський стверджував, що емоції є змістом людської душі. У праці “Людина як предмет виховання” він висловив думку про сутність почуттів і емоцій: “Ніщо – ні слова, ні думки, ні навіть вчинки наші не виражають так ясно і правильно нас самих і наші ставлення до світу як наші відчуття; в них чути характер не окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі нашої та її будови. В думках наших ми можемо самі себе обманювати, але відчуття наші скажуть нам, що ми таке: не те, чим хотіли бути, а те, що ми таке насправді” [3, с. 317].

Ролі емоційних почуттів у спілкуванні завжди надавалось велике значення. Проте, якщо раніше педагоги концентрувалися на негативних емоціях і можливостях їх подолання, то зараз педагогів-теоретиків більше цікавлять можливості позитивного впливу емоційних переживань у освітньо-виховному процесі. Подолання дефіциту емоційності, теплоти, співчутливого розуміння проблем особистості з боку лікаря вже само по собі спрямовує пацієнта в сприятливий стан. Істинно людське взаєморозуміння, що сприяє встановленню теплих, доброзичливих відносин, неможливо без розвиненої професійної культури. [4, с. 43-44].

Література:

1. К. Роджерс. К науке о личности // История зарубежной психологии. – М., 1996 – С. 189-196
2. П.И. Пидкасистый, М.Л.Портнов. Искусство преподавания. – М.: Российское педагогическое агентство, 1998. – 184 с.
3. К.Д. Ушинский. Человек как предмет воспитания. – Собр. Соч. – Т. 9. – М. – Л.: АПН РСФСР, 1950. – 628 с.
4. А.Е. Ольшанникова. Эмоции и воспитание. – М.: Знание, 1996. – 80 с.

Анотація

У статті розкривається складний та динамічний процес формування професійної культури майбутнього лікаря. Реалізація цього процесу можлива за багатьох умов, серед яких є створення сприятливого психолого-емоційного мікроклімату на заняттях і організація спілкування між суб'єктами педагогічного процесу. Стаття надає основні принципи створення інтелектуальної та емоційної обстановки в класі, атмосфери психологічної підтримки. Важливе місце у навчальному процесі займає оволодіння найскладнішими механізмами спілкування. У процесі спілкування наголошується на його гуманістичній спрямованості, виділяються пізнавальна й комунікативна функції. Майбутні лікарі повинні пам'ятати, що в цьому процесі повно розкривається внутрішня сутність людини за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Ключові слова: професійна культура майбутнього лікаря, психолого-емоційний мікроклімат, спілкування, вербальні та невербальні засоби.

Аннотация

В статье раскрывается сложный и динамический процесс формирования профессиональной культуры будущего врача. Реализация этого процесса включает множество условий, среди которых: создание благоприятного психолого-эмоционального микроклимата на занятиях и организация общения между субъектами педагогического процесса. Статья предоставляет основные принципы создания интеллектуальной и эмоциональной обстановки в классе, атмосферы психологической поддержки. Важное место в учебном процессе занимает также овладение механизмами общения. В процессе общения акцентируется внимание на его гуманистической направленности, выделяются познавательная и коммуникативная функции. Будущие врачи должны помнить, что в этом процессе полно раскрывается внутренняя сущность человека с помощью вербальных и невербальных средств.

Ключевые слова: профессиональная культура будущего врача, психолого-эмоциональный микроклимат, общение, вербальные и невербальные средства.

Summary

In the article difficult and dynamic process of formation of professional culture of the future doctor are considered. Realization of this process includes set of conditions, among which there are the creation of a favorable psychological and emotional microclimate during the classes and an organization of communication between the subjects of pedagogical process. The article gives main principles of creation of intellectual and emotional conditions in a class, atmosphere of psychological support. The important place in educational process also occupies mastering of communication mechanisms. In the process of communication the attention is focused on its humanistic orientation, the informative and communicative functions are allocated. The future doctors should remember that in this process the internal essence of a person by means of verbal and nonverbal means are revealed fully.

Keywords: *professional culture of a future doctor, a psychological and emotional microclimate, communication, verbal and nonverbal means.*